

le. A mintegy hétezer főnyi császári seregnél a felkelők nagyobb számmal voltak ugyan, de „...harci mesterségben és jártasságban jóval gyengébben”. Nagyobb részük lándzsával, kaszával, botokkal volt csak felfegyverezve. A harci vágytól égő, elkeseredett felkelők „nagy tüzzel” nekimentek a németeknek, s kezdetben megíngatták a soraikat. A lelkesedés azonban hamar alábbhagyott. Rövid idő múlva a csatatérre érkezett Deák Pál huszárezrede, aki katonáival hátulról támadta a felkelőket, s a harapófogóba került kurucok hamar szétszóródtak a szervezeten támadó császári katonaság nyomásától. Rövid ideig tartott a csata. A menekülők a pataki és a tokaji várban húzódtak meg mindaddig, amíg ezeket július 20-án, illetve 23-án Vaudemont herceg katonái el nem foglalták.

Az életben maradt kurucok egy része Tokaji Ferencsel a környező hegyekben bujdosott, más részük a temesvári török őrshéghoz menekült. Később a kassai őrshégh Barkóczy gróffal és a nemességel egyesült csapata szórta szét a hegyekben rejtőzködő kurucokat.

Ősre Magyarország és Erdély területén már nem volt számottevő Habsburg-ellenes fegyveres erő. A törökkel kötött karlócai béke egyelőre pontot tett arra a küzdelemre is, amit a magyarság egy része már több mint másfél évszázada folytatott a Habsburg-uralom ellen. A nyugati kortársak azonban úgy látták, hogy a felszabadító küzdelem ezzel nem ért véget. A korabeli nyugati források így írnak e korról: „Ez egy olyan ország, ahol a népek nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy sokáig nyugalomban maradjanak. ... szinte bizonyosak abban, hogy a török közvetve vagy közvetlenül támogatni fogja őket. Ez elég számukra ahhoz, hogy az első alkalommal fegyvert fogjanak, amikor úgy érzik, hogy erre okuk van.”

A török segítség azonban egyelőre elmaradt, s a felvidéki kurucok sem tudták folytatni a küzdelmet. Belső áruslás következtében Tokaji Ferenc a császáriak kezére került, s a még harcoló kurucok kivonultak az országból, Thököly táborához csatlakozva.

Az újabb, nagy lázadásra mintegy hat évet kellett várni, amikor is 1703-ban a Tiszaháton kirobbant a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc.

Molnár István

A poroszlói Atlantisz

A kiskörei vízi erőműhöz csatlakozó „víztározó”-tő kialakításával 127 négyzetkilométer, a Balaton ötöde nagyságú terület került a víz alá. A tó 40 km hosszú, legszélesebb része Tiszafüred és Poroszló között 6 kilométer. Maximális duzzasztás esetén 400 millió köbméter víz tárolható benne. Átlagos mélysége 2,5 méter.

A tavat a Tisza természetes hullámtérén alakították ki, részben a régi gátrendszer megerősítésével, részben új gátszakaszok építésével. A terület, melyet csak a nagy áradások alkalmával öntött el a Tisza, a kiskörei duzzasztómű üzembe helyezésével, állandó víz alatti területté vált.

A felduzzasztott víz ereje elsősorban az erőművet működteti. A tó vize ezenkívül távolabbi mezőgazdasági területek öntözésére ad lehetőséget, a nagykunsági és jászági fűcsatornán keresztül 240 ezer hektár földet lehet öntözni. Folyamatban van a tó melletti települések, Tiszafüred, Poroszló, Kisköre és Abádszalók üdülőjellegetének fejlesztése is, s így fokozatosan átalakul, megváltozik a táj képe.

A táj átalakulásával szinte együtt tűnik el annak története is. Már csak a legöregebb emberek emlékezete őrzi azt a szívós küzdelmet, melyet az itt élt parasztemberek folytattak azért, hogy az elmúlt századi Tisza-szabályozás után, virágzó mezőgazdasági termőterületté fejlesszék az árterületet.

Szülőfalum, Poroszló a víztározó északi részén fekszik, s az elárasztás alkalmával határának majd fele része, kb. 10 ezer kat. hold föld került a víz alá. A Tisza szabályozása előtt – mezőgazdasági szempontból – szinte hasznavehetetlen volt ez a terület. Állandóan víz járta, s csupán sás, nád és más vízínövény termett benne. A Tisza szabályozása után viszont megváltozott a táj képe. A nagy árvizek megritkultak, s elvonulásuk után a termékeny iszappal borított területen üde, zöld mező sarjadt, a folyó- és patakpartokon pedig fű- és nyárfaerdők nőtek. Amikor aztán a poroszlói parasztlak fokozatosan megvásárolták földesuraiktól ezt a területet, szorgalmas munkájuk nyomán jó termőterületté vált az árter.

Az első földvásárlás 1873-ban történt. Károlyi István gróf, a poroszlói határ egyharmadának akkori tulajdonosa eladta itteni birtokát. Sok földje lehetett más községek határában is, mert az eladáskor a szájhagyomány szerint azt mondta a parasztlaknak, hogy neki ez a birtok annyi, mint az i betű fölött a pont, ha van úgy is jó, ha nincs úgy is. A poroszlói parasztlak

merészen belevágtak a vásárlásba és negyvenéves, hosszú lejáratú hitel segítségével megvásárolták a 2800 kat. hold nagyságú birtokot, melynek fele része a tiszai árterületen volt. Előző tulajdonosáról *Károlyi-rétnek* nevezték el a területet.

A következő birtokvásárlás 1887-ben történt, amikor két tiszafüredi birtokostól megvették a 250 kat. holdnyi *Hordód* nevű határrészt. Utána sorrendben 1905-ben vásárolták meg a Kassai püspök 2000 magyar holdnyi birtokát a *Csapóban*. 150 koronába került holdanként, melynek egyharmadát azonnal, kétharmadát pedig 50 éves, hosszú lejáratú hitel formájában kellett kifizetni. Ugyanebben az évben még egy másik birtokot is megvásároltak, Graefl Andor poroszlói földesúrtól megvették a Tisza tulsó oldalán lévő 100 kat. holdnyi *császlódi* birtokát.

1909-ben az egri káptalan adta el a Kis-Tisza melletti *Porongon* fekvő 70 magyar holdnyi birtokát. Ezt is megvásárolták a parasztok holdanként 300 koronáért.

Az első világháború után az akkori kormányzat kötelezte a nagybirtokosokat, hogy a világháborúban részt vett nincstelen és kevés földű parasztnak adjanak át egy bizonyos részt földbirtokokból. Ezen az úton 800 kat. hold földhöz jutott a poroszlói szegényparasztság, melynek kb. fele része az árterületen a *Nagyréten*, *Alsóréten* és a *Cserőháton*.

A többi birtokvásárlás már az 1930-as, 1940-es évekre esik. 1936-ban Hankár Antalnéól vásároltak a *Nagyréten* 1500 kat. hold földet. A vásárlásban közreműködő ügyvéd nevére *Wagner-rétnek* nevezték el ezt a területet. A vételár kat. holdanként 500 pengő volt, melyet 6%-os kamattal, négy részletben kellett kifizetni.

Az utolsó birtokvásárlás 1940-ben történt, amikor Graefl Andor földesúrtól a *Szartoson* 252 kat. holdat, Boborynéől és Fáynéól pedig 70–70 hold rétet vásároltak meg.

Még egy évszázad sem telt el egészen a Tisza szabályozása után, a poroszlói rét több mint fele már művelők birtokában volt, s részben ennek eredménye, hogy a poroszlói kisgazdák az egyéni gazdálkodás korában jómódúak voltak.

A réti földek megvásárlása elsősorban az állattenyésztés szempontjából volt nagy jelentőségű, mert a jobbgyfelszabadulás alkalmával a parasztság tulajdonába került földekhez réti föld nem tartozott. Kaszálóhoz csak béreltel juthattak. A *Csapóban* lévő kaszálónyilasokat már a terület megvásárlása előtti években is bérelték. A bérelti díj 8–12 korona volt holdanként, minőség szerint. A terület egyik felét a poroszlói, másik felét füzesabonyi parasztok bérelték. Évenként megcserélték a bérelt területet. A cseréknél a poroszlóiak jártak jobban, mert a füzesabonyiak kezén megjavult a kaszáló. Ők ugyanis nem „borotválták” le úgy a kaszával a mezőt a sarjú kaszálásánál, mint azt a poroszlóiak szokták, s így jobb mező nőtt a másik évben az ő kaszálásuk után. A megvásárolt réten kitűnő takarmányszéna termelt, ami fellendítette az állattenyésztést. Meg is szaporodott a szarvasmarha- és a loállomány már az első vásárlás után. Kardos Lajos 88 éves volt gazdacseléd így érzékeltette ezt az 1950-es években, amikor a témakörből néprajzi gyűjtést végeztem: „Csala Gergé kisgazdának 52 db marháját hajtottunk be beszoruláskor a legelőről.” Ez a századforduló táján történt.

De nemcsak széna termelt a réten. A hátsabb helyeket feltörőgették és tavaszi kapásnövényeket, főleg kukoricát termeltek benne. A jó minőségű, nevesebb réti földeken még száraz időjárás esetén is, kitűnő kukoricatermés volt. Előfordult ugyan az is – tízévenként egyszer-kétszer –, hogy nyáron is kiöntött a Tisza és elvitte a termést. Ezt a kockázatot azonban vállalták a parasztok, mert árvízmentes években többszörösen pótolta a rét az időnkénti nyári áradások okozta terméskiesést.

A folyó és patak menti magasabban fekvő homokos talajon már a vásárlás után megkezdtek a gyümölcsfák ültetését. Legelőször a *Károlyi-rét rilági, szartosi*, majd *sarokeréti* részén, azután a *Hordódban*, majd a *Csapóban*, a *Porongon* és az *Alsóréten* alakítottak gyümölcsös-kerteket. Kezdetben komolyabb terv és szakértelem nélkül ültették a gyümölcsfákat. Főként szilva- és almacsemeteket ültettek. Veres, Bódi, Besztercei szilva- és a szívósabb sóvári almafajták voltak az úttörők. Ezek jól díszlettek a nyirkos, homokos talajokon és túrték az időnkénti árvizeket is.

Az 1930-as évek elején kedvezően és jó áron lehetett eladni az almát. A termelőnek csak le kellett szedni a fáról a gyümölcsöt, a kereskedők a helyszínen felvásárolták és elszállították. Ez nagyon fellendítette a poroszlói almatermelést. De hozzájárultak ehhez azok a szakelőadások is, melyeket a mezőgazdasági szakiskolából meghívott előadók tartottak a gyümölcs-termelőknek. Az előadások hatására ez idő táján megalakult a Poroszlói Gyümölcstermelők Köre, mely meleg otthona lett a gyümölcstermelőknek. Téli estéken meghittent elbeszélgettek – sokszor éjfélig is – a gyümölcstermelés fejlesztéséről. Szaklapokat, könyveket olvastak,

tanfolyamokat szerveztek. Megszervezték a gyümölcsfák kártevői elleni védekezést, a régi gyümölcsök megújítását, új gyümölcsök telepítését.

1934-ben sikeres gyümölcskiállítást rendeztek, melyen a poroszlói Jonathán, Aranyparmen, Húsvéti rozmaring, Sárga szépvirágú, Batul, Kanadai renet és még más almafajták országos hírűvé váltak. A kiállítást három nap múlva felvitték Budapestre is, a Gyümölcstermelők Egyesülete által rendezett országos gyümölcskiállításra, ahol a poroszlói alma minden tekintetben kiválónak bizonyult.

Az 1930-as években – mint serdülő gyerek – a nagyapám csapói gyümölcsöskertjében magam is részt vettem az almaörzés és -szüretelés munkáiban. Szép napok voltak azok, szinte még most is érzem a patakparti füzesek, az érő alma és szilva illatát, mellyel telítve volt a levegő. Pár évvel később pedig már önállóan telepítettem be a porongi földünk félholdnyi felét Jonathán, Aranyparmen és Húsvéti rozmaring almacsemetekkel.

Az alma mellett jelentős volt a szilvatermés is. A Besztercei szilvából lekvárt főztek a háziasszonyok, a Veres és Bódi szilvából pedig pálinkát főztek a gazdák és úgy értékesítették.

Az Eger-patak, a Kis-Tisza és Nagy-Tisza partján nőtt fűz- és nyárfaerdők tulajdonosaik tüzelőszükségletét elégítették ki. A csapói közbirtokosság a birtok megvásárlásakor a Tisza partján lévő erdőt közös tulajdonban hagyta és az Erdőfelügyelőség irányításával 10 éves forgórendszerben termeltette ki. Így minden évben vágásra került egy-egy nyilas. A tűzifát alkalmas téli napokon kitermelték és hazaszállították. Kora tavasszal – amikor még szünetelt a mezőgazdasági munka – szétfűrészelték, elhasogatták és takaros kis kazlakba, boglyákba rakva száradt a fa a következő télig.

A gyorsan és egyenesre növe Kanadai nyárfákból, melyek az 1930-as évek táján honosodtak meg nálunk, deszkát fűrészeltettek, amit kerítés készítésére, gazdasági épületek építésénél használtak fel. Magam is készítettem ilyen deszkából kerítést, mely kátránnyal beitatva, jól tűrte az időjárás viszontagságait.

A csapói Tisza-part homokos lapályán jó minőségű fűzvesző termett, melyből télen a gazdaságban használatos kasokat és más vesszőmunkákat készítettek. Ugyancsak ez a lapály adta az építkezéseknél használt kitűnő tiszai homokot is. A rétet tehát bőségesen meghálálta új tulajdonosaik szorgalmát és fáradságát.

Az emlékezet meghajlik az előtt a hősi erőfeszítés, vállalkozó kedv, szorgalom és szívós munka előtt, mellyel a poroszlói parasztság önerejéből megvásárolta földesuraitól ezt a kb. 5000 kat. holdnyi területet és a vadvízes, használatlan földet bőségesen termő, művelt területté fejlesztette. Mindez azonban már a múlt emléke. Az alkotók, a „hétköznapi szürke hősei” többségükben már ott nyugszanak a poroszlói felvégesi és alvégesi temetőben, a terület nagy része pedig víz alatt van.

Víz alá süllyedtek a táj történelmi emlékhelyei is: az a töltés, ahol Petőfi Sándor utazott Poroszlóról Debrecen felé, 1847. május hó 13-án, melyről az *Úti levelek* III. részében számol be; a Tanácsköztársaság 39-es dandárának harctéri nyomai a Tisza-parton; a II. világháború tankcsapdái és lövészárkai. De elborította a víz gyermekkorunk kedvelt játszóhelyeit a Cserőháton, az ottani sportpályát, melyen izmainkat edzettük, s oly sok szép napot eltöltöttünk ifjúkorunkban.

A táj lakói fájó szívvel vették tudomásul 1972-ben a területnek az állam részéről történt kisajátítását és elárasztását, hiszen a poroszlói határ lelkétől kellett megválniuk. Benne feküdt elődeik befektetése, nemzedékek szorgalmának, verejtékes, fáradságos munkájának eredménye.

Nekik azonban ezt csak tudomásul kellett venniük, nem kérdezték meg tőlük hozzájárulnak-e, beleegyeznek-e? Beleegyezésük nélkül döntöttek a rétet sorsa felett.

Elkeseredésüket csak fokozza, hogy azt kell tapasztalniuk, a rétet elárasztása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A környék talajvízszintjének emelkedése miatt, olyan alacsonyra tartják a tározó vízszintjét, hogy a kivágott fák újra hajtanak. Japánakác bozótosok nőnek a vízből kiálló terület részein, sás, nád és más vízinövény lepi el az alacsony vízszintű részeket, s így mocsarasodik, iszaposodik és elvadul a táj.

Szemük előtt válik olyaná, mint elődeik idejében, 1860-ban, a Tisza szabályozása előtt volt.

Kovács Károly